

Kroetschovo razumijevanje mita i poetika *Zapadnog triptiha*

Proučavanje uloge mita i različitih mitskih fragmenata u postmodernom kontekstu od posebne je važnosti u razumijevanju djela kanadskog književnika Roberta Kroetscha (1927–2011). U tom je smislu značajna njegova trilogija *Zapadni triptih* kojem pripadaju romani *The Words of My Roaring (Riječi moje rike, 1966)*, *The Studhorse Man (1969)*, *Gone Indian (1973)*.¹ Ti romani napisani su u doba kulturne renesanse u Kanadi (u razdoblju između 1965. i 1970. godine), kada su i drugi danas poznati kanadski književnici pisali romane koji su, kao u Kroetschovom slučaju, prerasli u važne trilogije. Trilogije iz ovog razdoblja predstavljaju pokušaj stvaranja epskih djela u svrhu jačanja nacionalnog identiteta. Na primjer, sada vrlo popularna Margaret Atwood (1939) u drugoj polovici 1960-ih i prvoj polovici 1970-ih napisala je romane *The Edible Woman (1969)*, *Surfacing (1972)* i *Lady Oracle (1976)*. Nešto stariji Robertson Davis (1913–1995) stvorio je svoju drugu trilogiju, *Deptfordsku*, koja uključuje romane *Fifth Business (1970)*, *The Manticore (1972)* i *World of Wonders (1975)*. Margaret Laurence stvara romane Manawaka ciklusa *The Stone Angel (1966)*, *A Jest of God (1966)*, *The Fire-dwellers (1969)* i *The Diviners (1974)*.

Kanadske teme i specifičnosti kanadskog fizičkog i duhovnog prostora bile su novost za književnost koja je do tada nastajala u Kanadi.² Stari mitovi i priče u književnosti nisu više odgovarali duhu vremena i prostora. Za razliku od autora koji obrađuju mit u duhu modernizma (kako je T. S. Eliot definirao Joyceovo korištenje mita u *Uliksu*),³ Robert Kroetsch sebe vidi kao postmodernista. Stoga se proučavanje Kroetschovog korištenja mitskih fragmenata u *Zapadnom triptihu* mora temeljiti na razumijevanju razlike koju

Kroetsch čini između modernističkog i postmodernističkog pristupa mitu, odnosno između modernističke i postmodernističke mitološke mašte.

1. KNJIŽEVNI UTJECAJI I KROETSCHOV ODGOVOR NA IZAZOVE MODERNIZMA

U jednoj od najznačajnijih studija o mitu, *Poetika mita*, E. M. Meletinski ističe da je proučavajući upotrebu mita u književnosti zaključio da postoji razlika između modernističke mitologije i mitologije 20. stoljeća. Prema Meletinskom, modernistički mitologizam pojavio se kao rezultat krize građanske kulture, koja je shvaćena kao kriza cijele civilizacije, kao strah od kaosa izazvanog Prvim svjetskim ratom i kao nepovjerenje u povijest. S druge strane, mitologiju 20. stoljeća karakterizira svjesno posezanje pisaca za mitom kako bi se u njemu otkrili trajni nacionalni kulturni obrasci. Kroetsch iznosi slična razmišljanja o mitu u svojim intervjuima i esejima.

Zbog njegovih romana, doprinosi postmodernoj teoriji književnosti⁴ i opsežne kritike kanadske književnosti, koja se nalazi u njegovim esejima, puno kanadskih kritičara i teoretičara uključuju Kroetscha kao vodećeg kanadskog postmodernista. Kanadski književni časopisi posvetili su čitave brojeve njegovom djelu. Tako je 1978. godine dio kanadskog književnog časopisa *Essays on Canadian Writing* bio posvećen Kroetschu. U tom broju prvi put objavljen je Kroetschov prikaz knjige Dicka Harrisona *Unnamed Country (1977)*, nakon kojeg su uslijedila tri kritička eseja o Kroetschovom proznom djelu koje su napisali kritičari Louis K. McEndrick (“Robert Kroetsch and the Modern Canadian Novel of Exhaustion”), Connie Harvey (esej o romanu *Badlands: “Tear-Glazed Vision of Laughter”*) i W. F. H. Nico-

¹ Romani *The Studhorse Man (Vlasnik pastuva)* i *Gone Indian (Otišao u Indijance)* prevedeni su na srpski jezik u izdanju Nolita (2009) i Agore (2018).

² U tom razdoblju kanadski pisci i profesori nisu imali jednak tretman sa svojim engleskim i američkim kolegama. Na primjer, kanadski književnik i profesor Hugh MacLennan, iako je magistrirao na prestižnom sveučilištu u Oxfordu, po povratku u Kanadu nije mogao predavati književnost. Prioritet su imali profesori iz Velike Britanije.

³ T. S. Eliot u eseju “Ulysses, Order, and Myth” govori o “mitskoj metodi” koju je Joyce koristio u romanu *Uliks*.

⁴ U jesen 1972. godine Kroetsch i William Spanos pokrenuli su prvo izdanje časopisa za postmodernu književnost *boundary 2*. Jedan od prikaza objavljenih u prvom izdanju časopisa bio je prikaz knjige Ihaba Hassana *The Dismemberment of Orpheus: Toward a Postmodern Literature (1971)*. Hassanova knjiga i književnost fragmenata zasigurno su pronašli svoje mjesto u Kroetschovoj poeziji i prozi. Kroetsch je nastavio pisati u duhu postmodernizma tijekom svoje kreativne karijere.

laisen ("Ordering the Chaos: Name Strategies in Robert Kroetsch's Novels"). Već 1983. i sljedeće godine kanadski profesor književnosti Frank Davey i kanadski književnik Barry Philip Nichol, poznatiji kao bpNichol, posvetili su izdanje kanadskog časopisa *Open Letter* Kroetschovim kritičkim esejima. Na poziv Centra za interdisciplinarne kanadske studije i Sveučilišta u Strasbourgu, 1994. godine u Niederbronnu u Francuskoj održana je konferencija posvećena Robertu Kroetschu na kojoj je sudjelovalo više od četrdeset teoretičara i književnika iz Europe, Sjeverne Amerike i Australije. Prije toga, samo je Northrop Frye, kanadski teoretičar i profesor književnosti, dobio slično priznanje u Rimu 1987. godine.

Kroetschovo djelo poznato je publici u Njemačkoj, kao i u Francuskoj i Australiji, dok je, zanimljivo, njegovo djelo manje poznato čitateljima u Sjedinjenim Američkim Državama (iako je tamo predavao 17 godina), Engleskoj, Italiji, Skandinaviji, pa čak i široj kanadskoj čitateljskoj publici. Knjiga intervju s Kroetschom *Labyrinths of Voice* (1982) i zbirka njegovih eseja *The Lovely Treachery of Words* (1989) vrlo su važni za razumijevanje Kroetschova postmodernističkog odnosa prema mitu i mitskim fragmentima. U knjizi intervju, u dijelu posvećenom mitu, predstavljena je tradicija korištenja mita u književnosti. Autori intervju, Shirley Neuman i Robert Wilson, navode Kroetschove izjave o razumijevanju mita i pripovijedanja i suprotstavljaju ih citatima iz djela mnogih teoretičara i pisaca koji su se bavili problemom mita (Neuman i Wilson, 1982: 87–136). U ovom radu navode se citati i mišljenja nekih teoretičara književnosti (Susanne Langer, Josepha Campbell, Lévi-Straussa) i uspoređuju se sa Kroetschvim pogledom na mit onako kako ih Neuman i Wilson navode u intervjuu.

U posebnom intervjuu o mitu (drugi se pozivaju na pripovijedanje, igru i književni utjecaj) Kroetsch naglašava mogućnost njegove transformacije u različitim kontekstima, uz mogućnost stvaranja novih značenja. On potvrđuje da se u svom radu koristi različitim mitovima iz klasične, kršćanske, sjevernoameričke, nordijske i drugih mitologija, kao i da odstupa od tradicionalnih mitskih obrazaca i transformira mitsku priču dajući joj novo značenje, a sve u želji da artikulira nove ljudske potrebe. Kao primjer navodi vlastitu interpretaciju mita o Babilonskoj kuli. Za razliku od biblijskog čitanja ovog mita, koje ističe da je izgradnja Babilonske kule imala teške posljedice za čovječanstvo, Kroetsch ističe kako ova mitska priča veliča mnogostrukost i raznolikost te govori o porijeklu različitih jezika.

Jedan od prvih autora čije se razumijevanje mita može staviti u dijaloški odnos s Kroetschom je kanadski teoretičar Northrop Frye. Frye u mitu vidi "strukturna načela književnosti" (Frye, 1979: 157) ili "određenu vrstu priče" (Frye, 2006: 411) koja za pisca predstavlja apstraktni obrazac, "gotov okvir koji svu svoju energiju usmjerava prema artikulaciji priče" (Frye, 2006: 411). Prema Fryeu, mit se može "ispričati

i prepričati: može se otkriti i razviti ili se u njemu mogu naći različiti obrasci" (Frye, 2006: 413). No, zanimljivo je da autori intervju ne navode Fryevu definiciju mita koja ukazuje na povezanost mita i sna i koja Fryea povezuje s drugim teoretičarima, poput Susanne K. Langer i Josepha Campbella, čije su ideje o mitu navedene i u knjizi *Labyrinths of Voice*.

Povezanost mita i sna ključna je za razmišljanje Susanne Langer i Northropa Fryea koji na mit gledaju kao na sredstvo kojim se aktiviraju središta čovjekove kreativne mašte. Po njima, kultura, civilizacija, ali i mitovi kao dio civilizacije, proizlaze iz ljudske želje i energije da kreativno i humano osmisle prirodu u kojoj čovjek živi. Prema Langer, mit započinje fantazijom, a "izvorni oblik fantazije potpuno je subjektivan i osoban fenomen – san" (Neuman i Wilson, 1982: 87). Na sličan način, Frye u svom eseju "The Archetypes of literature" zaključuje da se umjetnost, ali i mit, mogu smatrati "snom koji sanjamo budni" (Frye, 1972: 431). Poput njih, Campbell vjeruje da je mit subjektivan i da je obnova ljudskog iskustva proces koji ponovno integrira ono što je već poznato (Neuman i Wilson, 1982: 115). Međutim, očito je da je za Kroetschovo razumijevanje važna ideja da opasnost nastaje kad mit prestane biti proces, kada postane zatvoren, jednom zauvijek dan oblik.

Primjere manipulacije mitom navodi Roland Barthes u poznatoj knjizi *Mythologies*. Barthes zapaža da se u postmodernom razdoblju često događa da se priča i mit, odnosno poruka koju nose sa sobom, pretvore u neistinu i laž kad se ovjekovječe i predstave kao jednom zauvijek dane. Tako Barthes, navodeći poznati primjer crnog vojnika koji, pozdravljajući francusku zastavu, veliča francuski kolonijalizam i buržoasku ideologiju (Barthes, 1973: 125), zapravo govori o mogućnosti manipulacije mitom, kada on, kao u gornjem primjeru, počinje predstavljati univerzalizaciju laži. To je razlika u odnosu na modernističko korištenje mita kojem je cilj prepoznati istinu i moralnu orijentaciju pojedinca i društva. Barthes smatra da je potrebna dešifrirati mit, analizirajući ponavljanje jedne ideje kroz različite oblike. Kroetsch je također zainteresiran za dekonstrukciju mita. U suprotnom, vjeruje, mit postaje zamka; možete mu se predati i izgubiti se u njemu ili možete ispričati priču i pronaći izlaz iz njega. Moglo bi se pretpostaviti da se značenje izražava kroz priču: kad život postane besmislen, potrebna je nova priča i novi mit koji će čovjeku dati novi smisao postojanja.

U duhu sukoba između ove dvije upotrebe mita, treba naglasiti da Kroetsch posebno naglašava razliku između generativne upotrebe mita i upotrebe motiva i arhetipova u književnosti. Kao primjer za upotrebu naslijeđenih motiva i arhetipova navodi Jungovo viđenje arhetipa, koje je, kako kaže, "unaprijed određeno u odnosu na sadržaj. Arhetip je sam prazan i čisto formalan, ništa drugo do *facultas praeformandi*, mogućnost prezentacije podataka *a priori*" (Jung, 1965: 647–648). Kroetsch vjeruje da Jungova interpretacija arhetipa predstavlja intelektualizirani pristup knji-

ževnosti. U pristupu književnosti distancira se od takve unaprijed zadane interpretacije jer vjeruje da su ljudi na taj način jednostavno izolirani od same priče i pripovijedanja. Kada se mitske priče i fragmenti u književnom djelu ne samo prepoznaju, već i oslobađaju nova značenja, tada mitski fragment postaje izvor snage, energije, ponovnog rađanja i obnove života. Upravo tu upotrebu mitskog nalazimo u romanima *Zapadnog triptiha*.

Kroetschovo razumijevanje mita ima puno toga zajedničkog s Lévi-Straussovom pogledom na mit. Dok Lévi-Strauss svoje strukturalističko razumijevanje mita izražava definicijom da je “mit slojevita matrica značenja, pri čemu je svaka razina značenja povezana sa sljedećom, pri čemu se svaka matrica odnosi na drugu, a svaki mit na drugi mit” (Neuman i Wilson, 1982: 125), Kroetsch govori o arheološkoj metodi, iskopini ispod površine teksta, što dovodi do fragmenata čiji međusobni odnosi otkrivaju nove razine značenja. Za Kroetscha je fragment “dio koji se može izvući iz igre, na trenutak postati nepovezan, ali dobivajući značenje samo kroz osnovni sustav igre koji on nosi u sebi” (Neuman i Wilson, 1982: 26). Međutim, za razliku od Lévi-Straussa, Kroetsch ne govori o nužnoj međusobnoj povezanosti značenja i mitova. On govori o slojevitosti priče i o fragmentima ispod površine priče čija slobodna kombinacija može osloboditi različita značenja.

Kroetsch je svoje prvo zanimanje za mit povezao sa *Zlatnom granom* Jamesa Fräsera. Fräserova ideja da se ista priča može prepoznati na različitim mjestima, odnosno da postoje paralelne priče i tekstovi po cijelom svijetu, što priču čini univerzalnom, od posebne je važnosti za Kroetscha. Kroetsch vjeruje da u samom mitu postoji napetost između suštine mita, njegove univerzalnosti, pripovijedanja, odnosno lokalno specifične varijante priče. Na sličan način, Campbell vjeruje da postoje univerzalne mitološke teme koje se pojavljuju na različitim mjestima u obliku koji odgovara lokalnoj sceni (Neuman i Wilson, 1982: 89).

2. KROETSCHOVO RAZUMIJEVANJE GENERATIVNOSTI MITSKOG FRAGMENTA

Za Kroetscha, posebno su bili važni oni suvremeni i srodni pisci koji svoje priče ne razvijaju na temelju starih mitova, već stvaraju vlastitu priču koja može prerasti u mit za objašnjavanje ljudskog iskustva. U tom smislu, Kroetsch ističe američkog književnika Williama H. Gassa.⁵ Gass vjeruje da neki kanadski

⁵ U svom književnom radu američki pisac William Gass odbacuje tradicionalni realizam i eksperimentira s književnom formom. William Gass posebno je zainteresiran za pronalazak nove terminologije i novog sustava pojmova i ideja u stvaranju književnog djela, kako i sam ističe u intervjuu s Janom Castrom. Intervju se može naći na: <http://www.adfl.org/ade/bulletin/N070/070026.htm>.

pisci, poput Michaela Ondaatjea, u stvaranju mita i priče polaze od ničega, a ne od već postojećeg mita. Takve priče s vremenom mogu postati novi mitovi. Autori intervjuja navode slična razmišljanja talijanskog književnika Itala Calvina. Prema Calvinu, mit se kao “skriveni dio svake priče neistražene zone, hrani šutnjom kao i izgovorenom riječju” (Neuman i Wilson, 1982: 112–113). Kroetsch vjeruje da s Williamom Gassom i Italom Calvinom do izražaja dolazi novost kao obilježje mita (Neuman i Wilson, 1982: 109, 135).

Izraz “novi” u kontekstu Kroetschovih romana i njegovih pogleda na mit i mitski fragment ima drugačije značenje od prihvaćenog. “Novo” ne znači novo znanje o već postojećim stvarima i pojavama, već uklanjanje lažnih priča i stereotipa kako bi se došlo do suštine. Postojeći mitološki obrasci ukidaju se, mitovi i priče raščlanjuju se na dijelove, tako da njihova slobodna kombinacija daje značenja različita od ustaljenih, danih unaprijed i kodificiranih prema različitim obrascima i okvirima. Tu razliku između novog i već prihvaćenog Kroetsch potvrđuje izjavom u knjizi *Alberta* (1968), kada govori o teškom životu ljudi u preriji za koje kaže da žive “uhvaćeni između noćne more i sna” (Kroetsch, 1993: 57). Poput Stephena Dedalusa, koji u *Uliksu* kaže da je “povijest noćna mora iz koje se čovjek pokušava probuditi” (Joyce, 1980: 40), u svojoj izjavi Kroetsch nago vještava dva pogleda na život: apokaliptičnu viziju noćne more teške i surove prerijske stvarnosti, posebno tijekom suhih i vrućih dana (tema koju obrađuje, između ostalog, u romanu *The Words of My Roaring*), i vizionarski pogled na život, koji on sam zagovara, a koji se temelji na snu o mogućnosti promjene i izgradnje bolje budućnosti u kojoj će obećanje o ispunjenju sna postati stvarnost.

Kroetschovo bavljenje mitom i eksperimentiranje s mitskim fragmentom odgovor je na izazov prezentiranja kanadskog iskustva, odnosno na potrebu stvaranja autentičnog kanadskog identiteta kroz književnu formu. Poznato je mišljenje da Kanada kao postkolonijalna zemlja nema dovoljno razvijenu povijest i tradiciju: ono što je zabilježeno u službenim dokumentima smatra se britanskim i američkim iskustvom. Zato Kroetsch vjeruje da ono što je u biti kanadsko treba razvijati. U svojim esejima i romanima definira te specifične kanadske vrijednosti stvarajući vlastitu estetiku. Naime, Kroetsch (1983: 40) smatra da je odabir i razvoj nekoliko tekstova jedan od načina na koji stvaramo kulturu. Kroetschov kanon temelji se na priči o borbi pojedinca protiv naslijeđenog društvenog iskustva i naslijeđenih shvaćanja koja utječu na njegovo razumijevanje stvarnosti. Kroetsch identificira imigrantsko iskustvo s prerijom, a prerijsko iskustvo sa suštinom kanadske kulture, tako da njegovi romani i eseji postaju dijelom kanadskih mitova, priča i tradicije.

Prerijsko iskustvo postaje ključ za razumijevanje Kanade zbog uvida koje je Kroetsch stekao tijekom

odrastanja u Alberti. U svojim djelima on veliča zapadnu Kanadu i Velike ravnice jer želi uspostaviti ravnotežu s istočnim dijelom Kanade i njezinim najvećim gradom Torontom, koji su postali središta urbanizma i konzervativizma. Prema Kroetschu, zapadna prerijska Kanada predstavlja temelj autentičnih kanadskih vrijednosti i autentičnog kanadskog identiteta, koji je rođen iz sukoba prenesenih europskih mitova i novoga kanadskog okruženja. U skladu s tim uvjerenjem, Kroetsch vjeruje da neki pisci, poput Hugh MacLennana, jednog od utemeljitelja suvremene kanadske književnosti, stvaraju tekstove koji nisu originalni jer ne odgovaraju dovoljno kanadskom podneblju, čak i u slučajevima kada se ti pisci, poput njega samog, oslanjaju na mit. Za razliku od Kroetschovog, u MacLennanovom opusu mogu se vidjeti paralele s klasičnim mitovima, ali ne mogu se naći nova značenja koja bi sudjelovala u stvaranju autentičnog kanadskog identiteta. Tako je u MacLennanovom romanu *Barometer Rising* (1941) samootkrivanje i ponovno rođenje glavne junakinje Neil Macrae, koja se vraća u rodni Halifax gdje liječi svoje traume iz Prvog svjetskog rata u Francuskoj, povezano s mitom o Odiseju i predstavlja kanadsko iskustvo kroz obradu nacionalne teme, ali na temelju dostignuća i vrijednosti europskih mitova i priča. Ipak, kako primjećuje Kroetsch, čini se da obrada nacionalne teme zasjenjuje MacLennanovu ideju da je ključ opstanka pojedinca razumijevanje povijesne lekcije i mudrosti klasičnih pisaca, kao što je slučaj s Neil Macrae u njegovom romanu. U romanu se MacLennan bavi kanadskim iskustvom u Starom svijetu, koje postaje posrednik između europske kulture, utemeljene na klasičnim idealima herojstva, i okrutnog, ponekad divljeg i neukroćenog okruženja Novog svijeta. Kao da MacLennan pokušava duhovni pad zapadne civilizacije u Starom svijetu pretvoriti u njezino ponovno rođenje u Novom svijetu u Kanadi, ali to ne uspijeva, jer novo okruženje traži nove mitove, novu tradiciju i novu kulturu. U MacLennanovim romanima mit postaje zamka koja ne odražava potrebe kanadske zbilje, kalup u kojem se kanadsko iskustvo oblikuje i gubi svoju specifičnost. Za razliku od MacLennana, u Kroetschovim romanima mit je generativan i sudjeluje u izgradnji kanadske stvarnosti i identiteta, što se posebno može vidjeti u romanima *Zapadnog triptiha*.

Ako je T. S. Eliot metaforički prikazao iskustvo Europe u svojoj *Pustoj zemlji*, tada se Kroetschov zadatak i njegova vizija oživljavanja kanadskog iskustva mogu vidjeti u pjesmi "Seed Catalogue" (1977), objavljenoj nekoliko godina nakon romana *Zapadnog triptiha*. Pjesma "Seed Catalogue" metafora je umjetnosti kako je vidi Kanađanin Kroetsch. U ovoj pjesmi pjesnik postavlja nekoliko pitanja nastojeći utvrditi svrhu ljudskog stvaranja. Istodobno ističe aktivnosti koje najbolje usmjeravaju ljudsku kreativnost: "Kako se uzgaja vrt? Kako se odgaja pjesnik? Kako odgajati ljubavnika?" (Kroetsch 2000:

66, 117, 162). Autentičnim prerijskim glasom sije sjeme pjesme i umjetnosti u prerijskoj tišini. Pjesma kaže da povijest, koju za Europu predstavljaju Eneja, Heraklit i druge velike povijesne ličnosti i umjetnici, nije od velike važnosti za preriju i njezine ljude. U preriji su važni opstanak običnog čovjeka i njegovo novo iskustvo, koje odgovara sredini Novog svijeta. Kroetsch također govori o potrebi pronalaska ovog novog iskustva u pjesmi "Frederick Philip Grove: The Finding" koja je objavljena u zbirci pjesama *The Stone Hammer Poems* (1975).

S tim u vezi, Kroetsch je u romanima *Zapadnog triptiha* odabrao tri važne priče koje, prema njegovim mišljenju, predstavljaju ključ stvaranja i razvoja tradicije na kanadskom Zapadu. On prikazuje Kanadu kroz priču o rušenju istočnog establišmenta tijekom izbora u Alberti u romanu *The Words of My Roaring*, zatim kroz priču o potrebi glavnog lika Hazarda Lepagea da pronade savršenu kobilu za svog pastuha u romanu *The Studhorse Man* i na kraju kroz pokušaj da glavni junak postane Siva Sova u romanu *Gone Indian*. Johnny Backstrom iz romana *The Words of My Roaring*, junak romana *The Studhorse Man*, Jeremy Sadness u romanu *Gone Indian*, likovi su kroz koje Kroetsch sublimira različita razdoblja u razvoju kanadskog Zapada. Osvrćući se na izbore u Alberti 1935. godine u romanu *The Words of My Roaring*, Kroetsch govori o ukidanju konzervativnog utjecaja kanadskog istočnog establišmenta na zapadnu Kanadu, čiji predstavnik Johnny Backstrom postiže pobjedu temeljenu na vjeri u kreativnost i stvaranje kroz govor i riječi različite od tradicionalne političke retorike. U romanu *The Studhorse Man* potraga za kobilom znači potrebu za održavanjem kanadskih ruralnih vrijednosti, prirodne plodnosti i seksualnosti u razdoblju urbanizacije i razvijene tehnologije. Roman *Gone Indian* naglašava potrebu da Jeremy Sadness, neuspjeli doktorand i intelektualac na državnom sveučilištu New York u Binghamtonu, pronade i sačuva vrijednosti autentičnoga kanadskog iskustva u sjevernoj Kanadi koje narušava i briše urbani i akademski amerikanizam. Jeremy Sadness odbacuje te vrijednosti i svoj urbani akademski identitet jer su lažni, a do istinskog identiteta dolazi prepoznavanjem indijanskih vrijednosti i mitova.

U romanima *Zapadnog triptiha* generativnost mita često se prikazuje kao prilagođavanje mitološke priče novom društvenom kontekstu. Tako se, na primjer, u romanu *The Studhorse Man* mit o plodnosti prilagođava novim društvenim okolnostima i tehničkim inovacijama – izumu kontracepcijske pilule, a priča o potrazi Hazarda Lepagea postaje nova kanadska priča i novi mit. U tom je smislu *The Studhorse Man* pokušaj otkrivanja naših "vlastitih mitova" (Brown, 1972: 7) i njihovih odgovarajućih narativnih oblika. Ova mala Kroetschova priča postaje njegov "autentičan način uspostavljanja veze sa kanadskom stvarnošću u svoj njenoj složenosti, novi kanadski mit u kome Hazard ne putuje samo prerijama Alberte već

i venama svakog Kanađanina” (Cvetković, 2009: 263). Na primjeru romana *The Words of My Roaring* premještanjem mitološkog fragmenta u kontekst kanadske stvarnosti, arhaični mitološki likovi i priče postaju dio žive mitologije u Alberti. Johnny Backstrom je kišodavac koji pokušava dozvati kišu ne bi li dozvao političku pobjedu. Njegova priča i lik postaju legende, dio umjetnosti i kulture. U romanu *Gone Indian* mit o granici prilagođava se novom društvenom kontekstu na kanadskim sjeverozapadnim teritorijima gdje priča i potraga Jeremyja Sadnessa za novim identitetom Sive Sove postaju novi kanadski mit.

U duhu svoje poetike, Kroetsch se na drugačiji, nov način služi tehnikom prepričavanja starih priča i mitskih fragmenata, što govori o potrebi ovog pisca da unese promjenu i novinu u svoje književno djelo, ističući generativnost kao obilježje mita. Kroetschov subverzivni stav prema tradicionalnom modernističkom razumijevanju uloge mita u književnosti i prema univerzalnim vrijednostima predstavlja početak njegovog postmodernizma, čija je važna značajka ideja da mit treba decentralizirati. Govoreći o važnom utjecaju Fraserove *Zlatne grane* na njegovo djelo, Kroetsch ističe da je prepričavanje, odnosno transformacija priče, jedan od načina decentralizacije te da su mjesto i individualnost jedini načini za postizanje značenja.

Gospodin James Fraser bio je prvi znanstvenik koji me opsjedao. *Zlatna grana* imala je dvostruki učinak. Prvo, on pronalazi paralelne tekstove za paralelne priče svugdje u svijetu. Svugdje se priča jedna te ista priča, što je čini univerzalnom, ali istodobno gubi značenje, gubi individualno značenje i vraća se osnovnoj priči. Shvatio sam da se značenje može primijeniti samo lokalno. (Neuman i Wilson, 1982: 88)

Iako se ova Kroetschova izjava može protumačiti na strukturalistički način, posebno kada se uzme u obzir njegovo mišljenje o tome kako priča postaje univerzalna, naglasak na mjestu i pojedinačnom približava ju postmodernističkim koncepcijama. Lokalizacija iskustva i mita u romanu *The Words of My Roaring* dovodi do toga da mit postaje dio određenog trenutka lokalne prerijske povijesti.

U romanu *The Words of my Roaring* Kroetsch stavlja u kontekst kanadske prerijske povijesti Fraserovu priču o kišodavcu, a subverzijom mita proizvodi komičnu sliku mita i glavnog junaka. U ulozu kišodavca, jedan od glavnih likova romana John Backstrom transformira kanadsku priču iz 1930-ih i nadilazi granice regionalne dokumentarne priče. Kroetschov kišodavac nije Fraserov javni iscjelitelj koji se ozbiljno trudi dozvati kišu. Štoviše, asocijacije na mitske priče i rituale prvenstveno su izvor humora u romanu. Backstrom je parodija kišodavca i kao Ivan Krstitelj, nakon prvog obećanja kiše, ulazi u lokalni pub i kaže: “Izgubili smo kontrolu. Ljudi koji nisu imali dovoljno novca počeli su nam naručivati piće.

Pod je bio ljepljiv od prolivenog piva. Pivo je teklo” (Kroetsch, 2000: 15–16). Backstromova verzija pozivanja na kišu predstavlja ispijanje piva u lokalnom pubu, što postaje još komičnije kad on i njegov prijatelj Jonah Bledd napuste pub potpuno pijani.

3. KROETSCHOVA ESEJISTIKA ILI POTRAGA ZA AUTENTIČNIM KANADSKIM VRIJEDNOSTIMA

Gotovo svi ciljevi koje Kroetsch slijedi u svojim romanima i pjesmama i dalje se pojavljuju kao teme u njegovim esejima napisanima nakon *Zapadnog triptiha*, s izuzetkom eseja “The Canadian Writer and the American Literary Tradition” (1971). Ovaj esej napisan je u isto vrijeme kad i romani *Zapadnog triptiha*, a u njemu Kroetsch objašnjava razliku između američke i kanadske književnosti. Prema njemu, obje književnosti razapele su se između dva svijeta: “Američki književnik obično o sebi misli da je uhvaćen između starog svijeta Europe i nade koju budi zapadna granica” (Kroetsch, 1989: 53). Suprotno ovom pogledu na američku književnost, Kroetsch vjeruje da je “kanadski književnik, na temelju svog iskustva, osoba zatečena između Sjevera i Juga” (1989: 53). Kako je i sam živio i predavao u Sjedinjenim Američkim Državama, Kroetsch ističe da ga je posebno kao književnika zanimalo oslobađanje od utjecaja američke književnosti i otkrivanje specifičnih kanadskih priča i mitova.

Kroetsch posvećuje velik broj eseja problemu specifičnoga kanadskog iskustva, razvoju kanadske književnosti i njezinoj ulozi u izgradnji kanadskog identiteta. U jednom od svojih najznačajnijih eseja “Unhiding the Hidden”, nadahnut Heideggerovom hermeneutikom, govori o uklanjanju značenjskih slojeva teksta kako bi se došlo do istine. To je postupak koji on naziva “un-naming”, “un-hiding”. Kroetsch vidi mogućnost “otkrivanja sebe kroz postojanje” (Kroetsch, 1989: 63). On kaže: “Prije sam mislio da je zadatak kanadskog pisca dati ime svom iskustvu, biti taj koji imenuje. Sada, naprotiv, vjerujem da je njegov zadatak da razimenuje” (Kroetsch, 1989: 58). U ovom ranom eseju, napisanom neposredno nakon *Zapadnog triptiha* (esej je napisan 1974. godine), njega više zanima proces otkrivanja i stvaranja nego proizvod samog tog procesa. Da bi razotkrio skrivene fragmente priče, Kroetsch koristi arheološku i genealošku metodu. Pronalazeći skrivene fragmente priča, a zatim genealogijom uspostavljajući njihovu vezu, nastoji stvoriti priču koja će izraziti bit kanadskog identiteta. Tako u eseju “Beyond Nationalism: A Prologue” ističe da su “naše genealogije priče o nezadovoljstvu poviješću koje su nas lagale, povrijedile ili čak izbrisale. Želimo locirati svoju dislokaciju i da bismo to učinili, moramo se suočiti s mnoštvom svojih tradicija” (Kroetsch, 1989: 65). Njegovo nezadovoljstvo poviješću tema je eseja “Disunity as Unity: A

Canadian Strategy”. U njemu Kroetsch kaže da Kanada nema svoju priču i da u postmoderno doba “vjerujemo u verziju arheologije, a ne u tradicionalnu verziju povijesti. Povijest, u tradicionalnom smislu, previše inzistira na koherentnoj priči” (Kroetsch, 1989: 24), pa je stoga “nejedinstvo naše jedinstvo” (Kroetsch, 1989: 31).

Kroetsch vjeruje da zemljopisno otkriće Amerike nije prenijelo nešto novo u Novi svijet u duhovnom smislu jer se povijest, mitovi i priče iz Starog svijeta samo ponavljaju. U eseju “The Moment of the Discovery of America Continues” govori o lokalnom ponosu, snu o porijeklu, značenju sjećanja, prošlosti i okolini u kojoj osoba živi u određivanju vlastite kulture i identiteta. On kaže: “Poput urođenika prije nas, prisiljeni smo prilagoditi se i izmišljati, pamtiti i zaboraviti. Osjećamo duboku ambivalentnost prema prošlosti, prema pričama i načinima percepcije iz prošlosti” (Kroetsch, 1989: 5). Stare priče i vrijednosti na novom teritoriju ponekad nisu dovoljne. One mogu služiti samo dok ne otkrijemo i izmislimo novu priču koja se temelji na vrijednostima novog okruženja u kome živimo. U novom okruženju pisci imenuju i stvaraju – “Imenuju kako bi dali naglasak i definirali. Imenuju da stvore granice. Imenuju da ojačaju identitet” (Kroetsch, 1989: 41).

Kroetsch govori o samom činu pisanja na novom teritoriju u svom eseju “The Fear of Women in Prairie Fiction: An Erotics of Space”, sažimajući najdublja otkrića koja je napravio u svojim romanima. Pitanje “Kako voditi ljubav u novoj zemlji?” (Kroetsch, 1989: 74) pretvara se u pitanje “Kako pisati u novoj zemlji?” jer se povezuje kreativni proces pisanja s erotskim instinktom u književnosti. Kroetsch dekonstruira vlastiti mit o muškoj kreativnosti u ovom eseju, onako kako ga je prikazao u svojim romanima *Zapadnog triptiha* i kao što se može vidjeti u drugim romanima prerijske književnosti. U njima se glavni muški likovi odriču ženskog principa, ali se također boje ženske moći i kreativnosti i, umjesto da se okreću ženama, okreću se otvorenoj preriji gdje traže istinu o sebi. Također, u ovim romanima kao da je muški strah od žene u prerijskoj književnosti istovremeno i strah od moćne i tajanstvene prirode Novog svijeta.

U eseju “The Exploding Porcupine” Kroetsch naglašava specifičnosti svoje upotrebe mita, ističući razliku između modernih i postmodernih tekstova (Kroetsch 1989: 108–116). Inzistiranje modernista na “mitskoj metodi” kao posebnom načinu “upravljanja, uspostavljanja reda i davanja oblika i značenja ogromnoj panorami besmisla i anarhije modernog svijeta” (Eliot, 1965: 681) dovelo je do zatvaranja značenja i oblika. Kad ustaljeni svjetonazor više ne daje odgovore na pitanja, narativni oblik mora se drastično promijeniti. U tom smislu, postmoderni tekstovi predstavljaju vrstu igre u kojoj slobodna kombinacija fragmenata traži novo značenje. Kroetsch stoga kaže da je “pripovijedanje način razmišljanja” (Kroetsch, 1989: 111). “Ego dikobraza” (Kroetsch, 1989: 115)

mora eksplodirati, kaže Kroetsch, kako bi se oslobodilo novo značenje.

U svom eseju “Contemporary Standards i Canadian Fiction”, govoreći o romanu i umjetnosti u Novom svijetu, u Kanadi, Kroetsch se upravo poziva na D. H. Lawrencea i navodi njegove definicije romana i umjetnosti. U tom eseju roman definira kao “vremensku prognozu” (Kroetsch, 1983: 40), a umjetnika kao lažljivca čija umjetnost govori istinu: “Želim novo iskustvo koje će zamijeniti stara iskustva. Želim da istina živi od danas do sutra kako i mi svi moramo” (Kroetsch, 1983: 40). Slično Lawrenceu, koji kaže da je u američkoj književnosti “teško čuti novi glas, kao što je teško slušati nepoznati jezik” (Lawrence, 1971: 7), Kroetsch kanadsku književnost opisuje kao konzervativnu, a pisce i kritičare kao ljude koji se povlače i ne žele čuti taj “novi glas, nepoznati jezik” (Kroetsch, 1983: 39). Kao što se Kroetschovi junaci boje susreta s nepoznatom ženom i prirodom, tako i D. H. Lawrence objašnjava da se ljudi boje “novog iskustva, više od svega, jer novo iskustvo zamjenjuje mnoga stara iskustva” (Kroetsch, 1971: 7). Zato Kroetsch u svojim romanima i esejima inzistira na objavljivanju novog značenja priča i mitova na čiju suštinu više neće utjecati britansko i američko iskustvo i europska tradicija na kojoj se temelje, već će predstavljati kanadske vrijednosti.

4. ZAVRŠNA RAZMATRANJA

U duhu svoje poetike, Kroetsch koristi mitski fragment u romanima *Zapadnog triptiha* koji stavlja u novi kanadski kontekst i stvara novu priču i mit. Kroetsch vjeruje da stare priče i mitovi nisu dovoljni da vjerodostojno objasne zbilju Novog svijeta. Njegovu je razumijevanje da slojeve neautentičnih mitova i priča treba ukloniti i razotkriti/stvoriti novu priču i mit. U srži priče ovog književnika je mitski fragment prema kojem Kroetsch najčešće zauzima subverzivnu poziciju jer ga želi decentralizirati i otvoriti novi spektar njegovih značenja.

Odupirući se utvrđenim mitskim i narativnim obrascima i ideološkim sustavima, Kroetsch se okreće njihovoj dekonstrukciji i razotkrivanju. Kroetsch vrlo često koristi tehniku podriivanja starog dominantnog poretka i parodiju, kako bi razotkrio ustaljene priče i mitove. Koristeći se tehnikom prepričavanja starih priča i mitskih fragmenata na drugačiji novi način, naglašava potrebu za unošenjem promjena i novosti u književno djelo, ističući generativnost kao obilježje mita. Polifonija i dvosmislenost priča, odnosno generativnost, također ga kao pisca približavaju postmodernizmu.

U romanima mitski fragment postoji u interakciji s drugim fragmentima priče i njihovom slobodnom kombinacijom, dolazi se do smisla priče. Slobodnom kombinacijom fragmenata, uspostavljanjem novih odnosa, oslobađaju se nova značenja priče. Otkriva-

jući skrivene fragmente priče, Kroetsch se služi arheološkom i genealoškom metodom. Kopajući ispod površine priče dolazi do skrivenih fragmenata, a zatim genealogijom uspostavlja vezu između njih i nastoji stvoriti novu priču koja će izraziti bit kanadskog iskustva. Primjerice, u romanu *Gone Indian*, pored referenci na mitove o sjeveru, granici, nordijskom mitu o Ragnaroku, mitu o Orfeju, nalazimo tri dominantne meta-priče: priču o američkoj granici Fredericka Jacksona Turnera, priču o Sivoj Sovi, mural Jacka Shadbolta u Edmontonu nazvan "Pilot iz divljine na Sjevernom nebu". Značenje teksta je proizvod uspostavljanja odnosa između svih ovih fragmenata i priča.

Kanadska zbilja koju Kroetsch pretvara u mit je kanadska prerija. Gotovo sve njegove priče smještene su u kontekst kanadske prerije. Zbog činjenice da su mnogi mitovi koji se pripisuju kanadskom zapadu strani i malo nalikuju prošlosti, Kroetsch nastoji pronaći mit kojim će oblikovati kanadsko prerijsko iskustvo i preriju pretvoriti u izvor autentičnih vrijednosti. Organska povezanost, pripadnost i poznavanje mjesta u kojem se živi bitni su za formiranje osobnog nacionalnog mita u Novom svijetu. Uklanjanjem lažnih slojeva starog naslijeđenog značenja mitova i priča koje su uglavnom dolazile iz Starog svijeta, Kroetsch doseže svoje najdublje kanadske prerijske korijene, koji postaju srž njegova književnog djela, revolucionarnog čina kojim kao književnik nadilazi zemljopisne i estetske i epistemološke granice.

LITERATURA

- Barthes, Roland 1973. "Myth as a Semiological System". *Mythologies*. London: Paladin Books, str. 110-126.
- Brown, Russell 1972. "An Interview with Robert Kroetsch". *The University of Windsor Review* VII 2 (Spring 1972), str. 1-18.
- Castro, Jan Garden 1981. "An Interview with William Gass". *ADE Bulletin*, br. 70 (zima): 30-34. Accessible: <http://www.adfl.org/ade/bulletin/N070/070026.htm>.
- Cvetković, Tanja 2009. "O umetnosti kao 'finom izlazu' iz konflikta mita i istorije", u: Krouč, Robert. *Vlasnik pastuva (The Studhorse Man)* (s engleskog prevela Tanja Cvetković). Beograd: Nolit, str. 259-263.
- Eliot, T. S. 1965. "Ulysses, Order, and Myth", u: Richard Ellman, Charles Fiedelson Jr. (ur.) *The Modern Tradition: Backgrounds of Modern Literature*. New York: Oxford University Press.
- Frye, Northrop 1979. *Anatomija kritike (Četiri eseja)*. Zagreb: Naprijed.
- Frye, Northrop 1972. "The Archetypes of Literature", u: David Lodge (ur.) *20th Century Literary Criticism: A Reader*. London i New York: Longman, str. 422-433.
- Frye, Northrop 2006. "Myth, Fiction, and Displacement", u: Germaine Warkentin (ur.) *The Educated Imagination and Other Writings on Critical Theory 1933-1963*. Vol. 21. Toronto: University of Toronto Press, str. 401-419.

Joyce, James 1980. *Ulysses*. Harmondsworth: Penguin Books.

Jung, Carl Gustav 1965. "The Collective Unconscious and Archetypes", u: Richard Ellmann, Charles Feidelson, Jr. (ur.) *The Modern Tradition: Backgrounds of Modern Literature*. New York: Oxford University Press, str. 641-648.

Kroetsch, Robert 1983. "Contemporary Standards in Canadian Fiction". *Open Letter* 5:4 (proljeće), str. 37-45.

Kroetsch, Robert 1989. "The Exploding Porcupine", u: Robert Kroetsch. *The Lovely Treachery of Words*. Toronto: Oxford University Press, str. 108-116.

Kroetsch, Robert 1989. "The Fear of Women in Prairie Fiction: An Erotics of Space", u: Robert Kroetsch. *The Lovely Treachery of Words*. Toronto: Oxford University Press, str. 73-83.

Kroetsch, Robert 1975. [1990] "Frederick Philip Grove: The Finding", u: Russel Brown, Donna Bennett, Nathalie Cooke (ur.) *An Anthology of Canadian Literature in English*. Don Mills, Ontario: Oxford University Press, str. 452.

Kroetsch, Robert 1993. *Alberta*. Edmonton: NeWest Press, str. 57.

Kroetsch, Robert 1999. *Gone Indian*. Toronto: Stoddart Publishing.

Kroetsch, Robert 1977. [2000] "Seed Catalogue", u: *Completed Field Notes*. Edmonton: University of Alberta Press, str. 29-46.

Kroetsch, Robert 2000. *The Words of My Roaring*. Edmonton: University of Alberta Press.

Kroetsch, Robert 2004. *The Studhorse Man*. Edmonton: University of Alberta Press.

Lawrence, D. H. 1971. "The Spirit of Place". *Studies in Classic American Literature*. Harmondsworth: Penguin Books.

Neuman, Shirley, Robert Wilson 1982. *Labyrinths of Voice: Conversations with Robert Kroetsch*. Edmonton: NeWest Press.

SUMMARY

KROETSCH'S VIEW OF MYTH AND THE POETICS OF *OUT WEST TRIPTYCH*

The article focuses on Robert Kroetsch's view of myth and mythical fragments in his *Out West Triptych* and essays. One of the leading postmodernists in Canada, Kroetsch insisted on the generative use of myths and stories as well as on the free combination of mythical fragments which can release new meanings. The article points to the significance of place and prairie in Kroetsch's work as well as to the creation of new meaning when a mythical fragment is used in a new Canadian context and the story is told in a different way emphasizing the two important characteristics of myth: generativity and newness.

Key words: postmodernism, mythical fragment, generativity, prairie experience